

ZAKLJUČAK:

Može se reći da je i ova radna godina bila uspješna po ostvarenim rezultatima rada. Pri tome svakako treba naglasiti značenje dovršenja glavnih poslova na općem inventaru i vodiču, a isto tako i rad na izradi republičkog arhivskog zakona. Ovim je rezultatima nesumljivo razrađena vrlo važna osnova za postizavanje još uspješnijeg rada u slijedećim radnim godinama.

L. Stulli

RAZVOJNI PUT HISTORIJSKOG ARHIVA U SPLITU

Historijski arhiv u Splitu je relativno mlada ustanova. Osnovan je 1952. godine pod nazivom »Arhiv grada Solita«. Njegovim osnivanjem započelo je ustvari prvi put organizirana društvena briga nad zaštitom i prikupljanjem arhivskog materijala na području srednje Dalmacije, području historijski bogatom političkim i kulturnim zbivanjima.

Doduše i prije toga vremena, koncem 19. i početkom 20. stoljeća, bilo je u ovome gradu pojedinaca, kulturnih i javnih radnika koji iz naučnih pobuda poklanjaju arhivaljama punu pažnju. Zahvaljujući njima, a poglavito dru Franu Buliću, poznatom arheologu i dugogodišnjem upravitelju Arheološkog muzeja u Splitu, te prof. Dušanu Mangjeru, upravitelju Gradske biblioteke u Splitu, sakupljeno je u tim ustanovama prilično vrijedne arhivske građe i arhivskih zbirki, koje su većinom pripadale pojedinim društvima i istaknutim pojedincima.

Iza drugog svjetskog rata arhivske zbirke i pojedine dokumente sakupljalo je uglavnom Muzej grada Solita, ali nesistematski, i samo onaj materijal koji se odnosio na historiju Splita.

Makar je, eto, bilo hvalevrijednih nastojanja, ona ipak nisu mogla imati većih rezultata na spasavanju i zaštiti arhivske građe na širem frontu. A kako nije postojala posebna arhivska ustanova, dogodilo se što se neminovno moralo dogoditi u burnim godinama dvaju svjetskih ratova da je mnogo arhivskog materijala propalo, nestalo ili se oštetilo. Pri promjenama vlasti naročito su stradali arhivi državnih ustanova, posebno oni u sudovima, tužilaštvima i organima javne sigurnosti koje je okupator namjerno uništavao ili sobom odnosio. Za vrijeme drugog svjetskog rata bio je namjerno spaljen cijeli arhiv Splitske općine da ne bi pao u ruke okupatora.

Iza oslobođenja pak bilo je dosta uništavanja registraturne građe likvidiranih poduzeća i ustanova, naičesto predajem te građe u otpadna poduzeća. Ovo je bio povod da je Muzej grada Solita 1951. započeo s radom na prikupljanju ugrožene arhivske građe. Za prikupljanje i smještaj arhivske i registraturne građe bila mu je ustupljena sjeverozapadna kula Dioklecijanove palače, tzv. Armirova kula. Za taj težak i obiman posao bila su u početku određena dva lica, od kojih jedan administrativne struke, a drugi fizički radnik.

U kratko vrijeme dopremljen je u pomenutu kulu veliki kvantum građe dobrim dijelom nesređene i ispreturane, u hrpama i sanducima. I iz dana u dan su nadolazili jedan za drugim manji i veći fondovi, cjeloviti ili u dijelovima. U takvoj situaciji neminovno se nametnula i potreba postepenog sređivanja te obimne građe i njene dalje arhivističke obrade. A da bi se ovi poslovi mogli sistematski i stručno obavljati, došlo se do zaključka da je nužno pot-

rebno osnovati posebnu instituciju kojoj će se povjeriti taj velik i odgovaran rad. I 4. ožujka 1952. bio je rješenjem Narodnog odbora grada Splita osnovan »Arhiv grada Splita« s tim da se njegova služba ima protezati samo na područje grada. Takva teritorijalna nadležnost Arhiva trajala je do veljače 1957. kad je utvrđenom mrežom arhivskih ustanova i odlukom Arhivskog savjeta Hrvatske Arhiv grada Splita protekao svoju nadležnost i na područje kotareva Split i Makarska. U vezi s ovom promjenom on je promijenio i svoj dotadašnji naziv u »Historijski arhiv u Splitu«.

Period 1952-1955.

U prvoj fazi svog postojanja od 1952-1955. ustanova je bacila težište svoje djelatnosti, što je bilo i razumljivo, na spasavanje i prikupljanje ugroženih arhiva i registraturne građe. Veći dio sakupljenog materijala spašen je u posljednji čas kad je već bio namijenjen kao sirovina za preradu. Dobar dio materijala zatečen je u sasvim ispreturanom stanju i takav smješten u spremište. Kroz te prve tri godine spašeno je i dopremljeno u spremište 24 što veća što manja arhivska fonda. Sav ovaj materijal bio je smješten u pomenutu kulu, koja je ranije bila skladište jedne trgovačke radnje posuđem. Ona je bila nepodesna za smještaj građe, a još više za bilo kakav solidniji arhivski rad zbog pomanjkanja podesnih prostorija i polica, slabog provjetravanja i osvjetljenja. Za kancelarijske pak potrebe ustanovi su u početku bile dodijeljene dvije male vlažne sobe u srednjovjekovnoj palači d'Augubio unutar Dioklecijanove palače, udaljenoj od spremišta nekoliko stotina metara.

Personal ustanove povećao se u 1953. godini na 4 lica, ali od njih ni jedan nije bio arhivističke struke.

U takvim uslovima, i materijalnim i kadrovskim, nije bio moguć perspektivniji rad na arhivističkoj obradi velikog kvantuma u spremištu nagomilane građe, a još manje su se mogle uspješno razvijati sve funkcije jedne mlade arhivističke ustanove.

Pod pritiskom ovakvih okolnosti Narodni odbor Općine je za potrebe Arhiva izvršio 1953. godine nužne adaptacije u jednom sklopu ranoromaničkih zgrada u neposrednoj blizini vestibula Dioklecijanove palače. U njemu je ustanova raspolagala sa 5 prostorija od kojih su tri bile namijenjene za rad osoblja, a dvije za spremište. U slijedećoj godini ustanova je dobila još dvije preuređene prostorije u istom objektu i povećala broj osoblja na 5 lica.

Rad ustanove postaje postepeno sve intenzivniji te, iako još uvijek u prilično teškim materijalnim uslovima, radni kolektiv postiže sve veće rezultate.

Period 1955-1959.

U ovom periodu ustanova pored pojačane aktivnosti na sakupljanju sve više vodi brigu o tehničkoj zaštiti arhivske građe. Proširenjem pak svoje teritorijalne nadležnosti postepeno orijentira svoju djelatnost i izvan gradskih okvira i započinje sa povremenim obilascima terena.

Početkom 1957. godine, kad se ustanova počela postepeno sređivati, morala je iznenada po drugi put seliti. Ta selidba u prvo vrijeme nepovoljno se odrazila na njen rad, ali je ubrzo donijela i pozitivnih rezultata. Naime, ustanova je dobila smještaj u bivšoj biskupskoj palači: kancelarijske prostorije u potkrovlju (5 manjih soba), a spremište u prostranom podrumu (50x12 m). Iako i ovaj smještaj provizornog karaktera, imao je i dobru stranu jer je prostorno približio radne prostorije spremištu, čime je bio olakšan rad na obradi građe. Posebno treba istaći kao povoljnu okolnost ovog preseljenja to što je spremište uvelike povećalo kapacitete prihvatne službe koja je sad mogla preuzimati

nove količine nezaštićene građe. Tako je ustanova samo u toku 1957. godine preuzela i smjestila u svoje spremište preko 1.200 svežnjeva građe i nekoliko stotina poslovnih knjiga.

U to vrijeme ustanova povećava svoje osoblje sa jednim arhivskim manipulantom kao skladištarem, a dva dosadašnja službenika sa filozofskim fakultetom polažu stručni ispit za arhiviste.

Iako su i novododjeljene (i radne i spremišne prostorije) bile opterećene raznim slabostima i prilično kočile brži razvoj ustanove, ipak zalaganjem radnog kolektiva ustanova je postepeno počela razvijati razne vidove arhivske službe. Pored prikupljanja i zaštite registraturno-arhivske građe, što je i dalje oduzimalo najviše vremena i truda radnom kolektivu, te arhivističke obrade građe, počela se razvijati i publicistička djelatnost, a prišlo se i izradi naučno-informativnih sredstava, evidentiranju značajnih arhiva i arhivskih zbirki van ustanove. Nisu se zanemarili ni kulturno-prosvjetni zadaci ustanove.

U 1958. ustanova je štampala i svoju prvu publikaciju.

Fundu Arhiva sve se više obogaćivao te se je na kraju 1959. godine u spremištima nalazilo: 76 fondova sa oko 12.600 svežnjeva i oko 2400 pomoćnih knjiga. Uz to bilo je i 135 sanduka razne građe.

Polovinom 1959. posietila je ustanovu instruktorska grupa arhivske službe NRH, predvođena drugom B. Stulli'em, koja je radnom kolektivu, koji je još uvijek bio bez većih iskustava, pružila stručnu pomoć, a to je imalo povoljnog uticaja na daljnji razvoj ustanove.

U toku 1959. bila je — po Uputstvu Izvršnog vijeća Sabora Hrvatske — provedena na području cijele Republike akcija evidentiranja registratura i registraturne građe. Tu je akciju uz podršku organa vlasti i radni kolektiv ove ustanove proveo na svom području, i njome je bilo obuhvaćeno nešto manje nego 1468 registratura. Ova je akcija usput otkrila postojanje nekih starih arhiva ili njihovih fragmenata za koje se dotad nije ni pretpostavljalo da postoje. Važan učinak ove akcije bio je i taj što je Historijski arhiv u Splitu prvi put uspostavio kontakt sa čitavim svojim prostranim područjem.

Otkriveno stanje na terenu bilo je dosta zabrinjavajuće, i iziskivalo je da se bez odlaganja u ustanovi uspostavi vanjska služba, koja će metodički i planski voditi brigu nad registraturnim materijalom van ustanove. Dođuše i dotada je bilo učinjeno nekoliko obilazaka u sjedišta važnijih općina, ali se o organiziranoj službi nadzora i zaštite u to vrijeme nije još moglo ni pomišljati. Bilo je najprije potrebno riješiti dvije stvari: novčana sredstva i kadar. Do toga je došlo tek u idućoj godini.

U svibnju 1959. ustanova je dobila svoj prvi statut, koji je u okviru postojećih zakonskih propisa kao i zahtjeva suvremene arhivske službe fiksirao unutrašnje ustrojstvo i organizaciju rada ustanove. Statutom je bila provedena u ustanovi i najznačajnija tekovina radnog čovjeka — društveno samoupravljanje.

Aktivnost ustanove u periodu 1960-1961.

Ovo razdoblje karakteriziraju: konsolidiranje unutarnjeg rada ustanove, jačanje njene kulturno-prosvjetne funkcije, te posebno rad na organizaciji vanjske (terenske) arhivske službe. Godišnji planovi rada postaju perspektivniji i konkretniji, a izvršenje planiranih zadataka je rezultat zajedničke brige i suradnje radnog kolektiva i organa društvenog upravljanja. No prije nego iznesemo ukratko rad i rezultate ustanove u ovom razdoblju, moramo naglasiti da je glavna

briga ustanove i Savjeta bila je ostala: definitivni smještaj ustanove izgradnjom nove zgrade ili temeljitom adaptacijom jednog od postojećih objekata u gradu.

Početakom 1960. godine postavljen je direktor na mjesto dotadašnjeg vršio-oca dužnosti direktora, a u 1961. godini osoblje se pojačalo jednim arhivskim pomoćnikom i tajnikom ustanove.

Terenska služba

Od posebnog je značaja za zaštitu arhivske i registraturne građe na terenu kao i za razvoj i društvenu afirmaciju ustanove bila organizacija vanjske arhivske službe. Upravo radi toga što je ovo geografsko područje bogato vrijednim arhivalijama i javnog i privatnog porijekla nametnula se neodgodiva potreba uspostavljanja jedne smišljene i solidno organizirane terenske službe koja će tom području pružiti stručnu pomoć u zaštiti i čuvanju građe do njenog konačnog preuzimanja i smještaja u sabirne centre ili spremište Arhiva.

S organizacijom terenske službe ustanova je u stvari započela polovinom 1960. godine nakon što je uspjela dobiti specijalnu dotaciju od Narodnog odbora kotara Solit. U ustanovi je odmah formiran poseban odsjek s jednim službenikom arhivske struke za terenski rad i jednim administrativnim službenikom za rad na evidencijama.

Budući da je područje na kojem djeluje ustanova relativno prostrano, odlučili smo radi efikasnosti terenske službe uspostaviti mrežu vanjskih suradnika-povjerenika i sabirnih centara. U sporazumu s narodnim odborima općina imenovali smo 13 povjerenika iz redova kulturnih i političkih radnika u sjedištima svih jačih općina. Okupili smo ih potom na jednodnevnom seminaru, gdje su dobili najnužnije upute za rad na terenu i suradnju s Arhivom. Dva povjerenika osim toga poslali smo na seminar za vanjsku službu koji se održao pri Državnom arhivu u Zagrebu.

Već koncem 1960. godine povjerenici su započeli na svom području djelovati kao transmisije Historijskog arhiva. Iako je djelokrug njihova rada bio ograničen (obilazak registratura radi zaštite građe, evidentiranje arhivsko-registraturnog materijala, izvještavanje o stanju i negativnim pojavama) povjerenici su bili znatni faktor u formiranju vanjske službe zasnovane na širokom frontu. Posebno je došla do izražaja njihova prosvjetno-kulturna i propagandna aktivnost u akcijama Tjedna arhiva, i to baš u onim područjima gdje inače ne bi mogla doprijeti vanjska služba ustanove postavljena na jednog službenika. Primjera radi navodimo djelovanje povjerenika u viškoj općini, koji je u Tjednu arhiva pripremio skromnu izložbu arhivskih dokumenata s tog područja i s njom obišao nekoliko važnijih mjesta u općini. Zahvaljujući budnosti nekih povjerenika vanjska služba ustanove mogla je brzo i efikasno intervenirati na negativne pojave i na udaljenijim punktovima, tako na sprečavanje predaje građe otkupnim poduzećima, na nepropisno škartiranje itd.

Formiranje prihvatnih centara u sjedištima općina kojima bi rukovodili povjerenici nije išlo tako lako. To uglavnom zbog toga što je po svuda oskudica raspoloživih prostorija, pa su se povjerenici morali zadovoljiti da samo manje količine i to najugroženije građe privremeno smjeste u nekom sanduku ili kutku ustanove u kojoj su zaposleni. Veće količine takve građe morala je preuzimati vanjska služba u spremište Arhiva.

U ovom početnom razdoblju formiranja vanjske službe angažiralo se gotovo i sve stručno osoblje ustanove. Obilazeći sve arhivski važnije punktove u

splitskom i makarskom kotaru i uspostavljajući time neposredan kontakt s narodnim odborima općina, nastojali smo potaknuti što veći interes i razumijevanje za taj dio našeg kulturnog blaga i tako stvoriti pogodniju klimu za funkcioniranje i uspješan razvoj vanjske službe.

U tom »prodor« na teren bilo je pregledano 145 registratura. Rezultati ovog zahvata ispoljili su se i u pojačanoj akcesiji građe. Tako je u toku 1960. godine povećan inventar ustanove sa novih 8 fondova (od kojih je najveći i najznačajniji arhivski fond notara), sa 2 zbirke privatnog vlasništva, sa jednom otkupljenom zbirkom društvenog karaktera i jednom privatnom zbirkom danom u depozit.

U narednoj 1961. godini vanjska služba razvila je u punom opsegu svoju djelatnost. Pored terenskih kontrolnih obilazaka, poduzimanja mjera za zaštitu ugroženih arhiva, nadzora nad škartiranjem građe, preuzimanja građe u arhivsko spremište itd. vanjska je služba izradila radi svoje uspješnije operativnosti i permanentnog nadzora nad čitavim arhivsko-registraturnim materijalom na terenu i nužne **evidencije**. Tako je ustrojena opća kartoteka registratura i arhivsko registraturne građe, u kojoj je evidencionim kartonima obuhvaćeno 568 najvažnijih jedinica. Ovom kartotekom obuhvaćene su ustanove, državni organi i privredne, društvene, političke i vjerske organizacije. Kartoteka je ustrojena po teritorijalnom principu, a unutar njega po vrstama djelatnosti registratura. Na izradi ove opsežne kartoteke, odnosno na prikupljanju podataka pružili su nam pomoć i vanjski suradnici. Doduše u kartoteci ima i manjih praznina i neprovjerenih podataka, ali je na vanjskoj službi da konstantno radi na njenom dopunjavanju i ažuriranju bilo pismenim saobraćajem sa registraturama, bilo direktnim kontaktom.

Izrađene su ili su u radu i druge evidencije. Tako je načinjen popis važnijih registratura koje su postojale do 1945. godine, i taj će popis biti osnova za formiranje sumarne evidencije o arhivskim fondovima bivših registratura, a imat će praktičan značaj za vanjsku službu, jer će omogućiti lakše traganje za nestalom ili zabačenom građom.

Također je sastavljen registar značajnijih pojedinaca i porodica, na osnovu kojeg će se prići popisivanju građe u privatnom vlasništvu, a u perspektivi i eventualnom otkupu.

U ovoj fazi razvitka vanjska služba Historijskog arhiva u Splitu suočila se s prilično lošim smještajem arhivsko-registraturnog materijala na većem dijelu terena, sa situacijom koja je bila rezultat i nerazumijevanja i stjecaja objektivnih okolnosti, pa da bi privremeno ublažila taj problem i spasila što se spasiti moglo, učinila je i posljednji napor u maksimalnom iskorištavanju svojih smještajnih kapaciteta (dogradnjom polica i po hodnicima spremišta) i preuzela sa terena najugroženiju građu. Tako je u spremištu ustanove našlo svoj smještaj još 9 arhivskih fondova sa oko 1500 svežnjeva i 500 arhivskih knjiga, među kojima i arhiv Kotarskog suda Supetar, Trgovačke komore kotara Split i druge.

Cjelokupan fundus ustanove na kraju 1961. godine sačinjavaju 101 arhivski fond (računajući tu i zbirke) sa ukupno 14.028 svežnjeva i 2989 arhivskih knjiga, te 140 sanduka razne građe.

Koncem 1961. na inzistiranje Arhiva Odjeli za kulturu Narodnog odbora općine Split upriličio je sastanak sa direktorima kulturno naučnih institucija u gradu, na kojem je bila uzeta u razmatranje preporuka Savjeta za kulturu NRH o razgraničavanju građe između arhiva, biblioteka i muzeja. Na sastan-

ku je donesen zaključak da sve ustanove koje su tangirane citiranom preporukom načine pregledan spisak arhivske građe koju posjeduju. Na osnovu tih spiskova posebna komisija dat će općinskom Savjetu za kulturu konkretan prijedlog koja se arhivska građa ima predati Arhivu.

Problem smještaja građe

Širenjem i jačanjem arhivske službe na terenu i postavljanjem opravdanih zahtjeva imao se zahtjev za nien pravilan smještaj i čuvanje ispoljavao se u većoj oštini problem odgovarajućeg spremišnog prostora. Historijski arhiv je u to vrijeme bio već ispunio i posljednji metar raspoloživog prostora akcesijama kroz 1960. i 1961. godinu te nije mogao udovoljiti ni najopravdanijim traženjima registratura da preuzme barem starije dijelove njihovih arhiva. Ovaj je pritisak registratura na spremnični prostor Arhiva rastao iz dana u dan i trebalo je što prije poduzeti neke mjere. Prilazeći ovom problemu kao općem problemu koji jednako tangira i interese registratura i arhivsku službu u cjelini, ustanova je, koristeći se preporukom o zaštiti i čuvanju arhivsko-registraturene građe u privrednim organizacijama, organizirala u suradnji s Nar. odborom kotara i njegovim Savjetom za kulturu savjetovanje o problemu smještaja građe, na koje su bili pozvani predstavnici svih jačih privrednih organizacija s područja Splita i njegove okolice. Pored ostalih mjera koje su nameštale određene obaveze privrednim organizacijama u čuvanju njihovih arhiva donesen je i alternativni zaključak: ili formirati zajednički sabirni centar (pod stručnim nadzorom Historijskog arhiva) za sve privredne organizacije koje nemaju odgovarajućeg prostora za smještaj svojih arhiva, a koje bi participirale u zajedničkom fondu iz kojeg bi se osiguralo izdržavanje i rad ovog centra, ili da svaka privredna organizacija odvojeno pristupi stvaranju adekvatnih prostora za potrebe svog arhiva. Ova druga alternativa, kako se čini, pokazala se za privredne organizacije prihvatljivijom. Sad ostaje na vanjskoj službi da inzistira kod privrednih organizacija na realizaciji ove zajedničke obaveze.

Problem smještaja otvoren je i dosta težak i kod organa državne uprave, ustanova društvenih službi a naročito političkih i društvenih organizacija. U datoj situaciji naša vanjska služba ne može zasad drugo nego usmjeruje rješavanje ovog akutnog problema na same registrature, čineći ih u punom smislu odgovornim za sudbinu njihovih arhiva.

U toku 1961. godine vanjska je služba pregledala još 45 registratura čijoj je građi prijetila opasnost od propadanja i pomogla im oko smještaja i tehničke zaštite građe. Inače, pod pritiskom pomanjkanja prostora, u registraturama se pod stručnim nadzorom Arhiva i po propisanoj proceduri vrše sve češća škartiranja nevažnih dijelova građe.

Nadzor nad otpadnim poduzećima

U svrhu kontrole nad nepropisnom prodajom i uništavanjem arhivsko-registraturene građe vanjska služba vrši permanentan nadzor i pregled otpadnih poduzeća najmanje jedanput mjesečno. U toku pregleda konstatare je da još ima nesavjesnih ustanova i pojedinaca koji se štetočinski odnose prema dokumentarnoj građi.

Seminari za rukovođe registratura

Krajem 1961. godine po zaključku Arhivskog savjeta Hrvatske i uputama Državnog arhiva u Zagrebu ustanova je u suradnji i s Općim odjelom i administrativnom inspekcijom Narodnog odbora kotara Split održala u sjedištima svih općina zagorskog pojasa jednodnevne seminare za šefove kancelarija i

rukovoace arhiva većih registratura. Šta su pokazali ovi seminari? — Većina onih kojima je povjerenno vođenje kancelarija i arhiva ne poznaju sve postojeće propise, ili, ako ih poznaju, ne provode ih striktno, pa vlada prilična šarolikost u kancelarijskom poslovanju i arhiviranju spisa. Također je među njima i izvjestan broj sa nedovoljnim školskim i stručnim kvalifikacijama. A otud konačno i sve one negativne posljedice koje proizlaze od tih subjektivnih slabosti. No time nismo htjeli reći da nema i pozitivnih primjera, čak i uzornih slučajeva. Ovi seminari uz sve svoje manjkavosti opravdavaju su njihovo održavanje. S praktičnog stajališta dobra je strana ovakvih seminara u tome što su se oni održavali na terenu a ne u sjedištu Arhiva, pa su stručnjaci koji su vodili seminare mogli po završetku teoretskog dijela pregledati registrature i na licu mjesta korigirati nepravilnosti, dajući rukovodiocima konkretne upute. Ove ćemo seminare nastaviti dok ne budu obuhvaćeni centri svih općina.

Sređivanje i škartiranje građe

U ovom razdoblju pregledano je i definitivno sređeno što novije što starije građe 945 svežnjeva i 476 pomoćnih knjiga.

Uparedo s radom na sređivanju građe pripremljeni su za sređene fondove elementi za izradu kartotečnih inventara.

Na najvećem arhivskom fondu koji posjeduje ustanova (fond bivšeg Narodnog odbora oblasti Dalmacije) izvršena je numeracija 2260 fascikala i na njima postavljene privremene cedulje.

Škartiranja provodila su se osim kod samih registratura također i u ustanovi. Na terenu je bilo pokrenuto i dovršeno 15 postupaka škartiranja a u ustanovi 4.

Izrada naučno-informativnih sredstava

Preuređen je, i dopunjen ulazni inventar. Izrađen je sumarni inventar svih fondova u obliku knjige. Sačinjeni su kartotečni inventari za daljnih šest fondova. Završen je inventar u obliku kartoteke i knjige arhivskog fonda »Jugoslavenski zbjeg u Italiji i Egiptu.«

Izrađena su regesta zbirke privatne korespodencije Mihovila Pavlinovića, a također je registrirano uz izradu nužnih indeksa 639 jedinica starog splitskog arhiva iz doba Venecije.

Utoku su pripreme radnje za izradu vodiča kroz fondove.

Izdavačka djelatnost

Prvi svezak edicije pod nazivom Izdanja Historijskog arhiva u Splitu izašao je, kako je ranije spomenuto, 1958. godine. Dvije godine izdavačka je djelatnost bila zamrla, te je Savjet ustanove početkom 1960. godine formirao redakcioni odbor koji je imao oživjeti izdavačku djelatnost, postaviti je na čvršće osnove i dati joj određenu perspektivu. Izrađen je odmah orijentacioni plan publiciranja: inventara, građe, te stručnih i naučnih radova. I već koncem ljeta bili su pripremljeni rukopisi za drugi svezak Izdanja pa je isti štampan koncem 1960. godine, u nešto boljoj opremi i većoj tiraži. Pored ostalih priloga u tom svesku objelodanjen je i inventar fondova Historijskog arhiva u Splitu.

U 1961. godini ustanova je nastavila svojim Izdanjima te je štampala i treći svezak koji je po svom sadržaju bio raznolikiji od prva dva sveska. U njemu su bila objavljena tri priloga: Štampa jugoslavenskog zbjega, Prilog upoznavanju veza između Splita i nekih stranih državljana, Prilog upoznavanju interijera kuće u Splitu iz druge polovine XVI vijeka. Osim njih uz taj svezak bila je otiskana i posebna radnja Bosančica u srednjoj Dalmaciji.

Svojom publikacijom koja izlazi svake godine, ustanova se u velike afirmirala kao kulturno-naučna institucija i stekla velik krug suradnika.

Biblioteka i čitaonica

Iako ustanova raspolaže s veoma oskudnim prostorom, ipak smo jednu sobu uspjeli provizorno urediti za biblioteku i čitaonicu. Za rad u njoj određen je privremeno jedan arhivski radnik, dok ustanova ne dobije stručnog bibliotekara.

Knjižni fond većim dijelom stvarao se uporedo s preuzimanjem fondova jer je uz neke fondove ustanova dobila i njihov bibliotečni inventar. Takav je slučaj bio i sa kompletnom, vanredno bogatom i vrijednom bibliotekom Trgovinsko-industrijske komore u Splitu. Kasnije a posebno zadnjih godina, bibliotečni fond rapidno se povećao poklonima, otkupom starijih izdanja, nabavkom novih knjiga, razmjenom naše publikacije sa publikacijama drugih kulturnih i naučnih institucija u zemlji i inostranstvu.

Također smo kod splitskih štamparija uspjeli osigurati obavezni primjerak knjiga, časopisa i stampata.

Bibliotečni fond obogatio se posljednje dvije godine sa preko 600 knjiga te on sada ima ukupno oko 7.000 svezaka.

Do sada popisana je velik broj jedinica knjižnog fonda i za sve njih ustrojen katalog po abecednom redu. Izrađen je pregledan registar časopisa, službenih novina, enciklopedijskih izdanja i svih edicija JAZU.

Uvezani su godišnjaci lokalnog dnevnog lista »Slobodna Dalmacija« i kompleti Službenog lista i Narodnih novina.

Za oko 3.000 svezaka izrađeni su suvremeni ormari.

U čitaonici se radilo na obradi građe 35 istraživača, studenata i kulturnih radnika. Na uporabu je dano preko 600 svežnjeva građe i 36 knjiga i novina. Osim toga pružena je informacija i usluga 23-ojici istraživača, odnosno ustanova.

Izdavanje potvrda i dokumenata

Nemali dio radnog vremena oduzimalo je kancelariji i stručnom osoblju pronalaženje dokumenata i podataka potrebnih za rješavanje molbi fizičkih i pravnih lica u svrhu ostvarivanja njihovih prava iz radnih i privatno-pravnih odnosa. Nesređeno stanje jednog dijela fondova otežavalo je tu administrativnu službu ustanove, ali je ona, pošto poto nastojala da svim molbama građana ili zahtjevima ustanova iziđe u susret. Tako je u 1960. i 1961. godini ustanova izdala ukupno 263 što potvrde što prijepisa dokumenata i to: privatnim licima 217, a ustanovama i organizacijama 46.

Društveno upravljanje

Savjet Historijskog arhiva sastoji se od 9 članova od kojih su dva predstavnici radnog kolektiva ne računajući direktora ustanove. Savjet je na svojim sjednicama raspravljao o svim važnijim pitanjima iz rada ustanove, donosio o njima zaključke i preporuke, usvajao godišnji plan rada i finansijski plan te pretresao izvještaje o realizaciji jednog i drugog plana.

I pojedinačno su članovi Savjeta učestvovali u radu ustanove: dva su člana bila u komisiji za ocjenjivanje službenika, dva člana u redakcionom odboru, a jedan je član radio u natječajnoj komisiji.

Predsjednik Savjeta i direktor ustanove održavali su i uži lični kontakt te su se pri odlučivanju u hitnim slučajevima uvijek sporazumijevali.

Međutim treba naglasiti da sastav Savjeta nije najsretniji jer dva njegova člana nemaju afiniteta za probleme arhivske struke.

U ovom relativno kratkom periodu (10 godina nije velik vremenski odsjek za jedan regionalni arhiv) naša je ustanova sabrala ogromne količine materijala među kojim sigurno i historijski nevažnog, ali upravo u tom periodu prenapregnutog sabiranja ona nije mogla do danas da savlada sav taj materijal ni osnovnim operacijama arhivističke obrade, već je morala angažirati 80% radnog vremena na rekognosciranje i sređivanje još nesređenih fondova. A dodamo li k tomu da se je ona borila i da se još uvijek bori s osnovnim materijalnim uvjetima (zgrada, spremišta, pomanjkanje čitaonice, izložbenog prostora, tehničkih sredstava), bit će razumljivo što nije mogla i više razviti sve oblike kulturno-prosvjetne djelatnosti.

Međutim ustanova je u suradnji s Podružnicom arhivskih radnika iz godine u godinu provodila i u centru i na terenu razne akcije na popularizaciji i afirmaciji arhivske službe. Te je akcije ona intenzivirala u Tjednima arhiva nastojeći im dati širi, društveno-politički značaj. S tog aspekta Historijski arhiv u Splitu učinio je i na tom području koliko je prema svojim snagama i materijalnim uvjetima mogao učiniti.

Stupio je na snagu naš novi republički Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima. Uvjereni smo da će taj Zakon i njegove odredbe biti snažan faktor u daljem jačanju jedne značajne društvene službe i da će dati nove impulse našim arhivskim ustanovama, a pogotovo mladim, da stvore kvalitetnije uvjete za dinamičniji razvitak.

A. Palavršić

PREGLED RADA HISTORIJSKOG ARHIVA U RIJECI U 1961. i 1962. GODINI

Rad Historijskog arhiva u Rijeci tokom 1961. i 1962. godine tekao je ovako:

NADZOR NAD ARHIVSKOM GRAĐOM VAN ARHIVA

Vanjska služba ovog Arhiva vršila je u toku 1961. godine ove poslove:

- 1) Provjeravanje i dopuna podataka o registraturama;
- 2) Anketiranje novih registratura koje ranije nisu bile obuhvaćene;
- 3) Ev.dencija škartiranog materijala;
- 4) Evidencija ugrožene građe i njeno preuzimanje u Arhiv;
- 5) Privatni arhivi.

— Radi izvršenja navedenih poslova učinjen je u toku 1961. godine jednostruki ili višestruki posjet 95 registratura, s tim što je ukupno bilo 150 posjeta.

Tokom godine slijedeća poduzeća i ustanove (svi iz Rijeke) tražili su škartiranje arhivskog materijala: »Auto-trolej«, »Transjug«, »Jugolinija«, »Jadrolinija«, NOO-Sušak, »Vulkan«, »Gradšped« i »Jugoslavenska banka za spolnu trgovinu«. U svim tim poduzećima i ustanovama izvršeno je škartiranje arhivskog materijala uz učešće našeg službenika za vanjsku službu, koji je učestvovao u svojstvu člana Više komisije za škartiranje.

U toku 1962. godine vanjska služba ovog Arhiva radila je na istim zadacima kao i prethodne godine. Radi izvršenja navedenih poslova izvršen je u toku 1962. godine jednostruki ili višestruki posjet 109 registratura, sa ukupno 161 posjetom.

Tokom 1962. godine slijedeća poduzeća i ustanove tražili su škartiranje arhivskog materijala: Narodni odbor Općine — Sušak, »Transjug« — Rijeka, »Jadrolinija« — Rijeka, Okružni privredni sud — Rijeka, »Gradšped« — Rijeka,